

УДК 347.961

*Долинська М. С., д.ю.н., доцент**Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна*

ДО ПИТАННЯ ГЕНЕЗИ ПРИНЦИПІВ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Нотаріальна діяльність, на нашу думку, є різновидом юридичної діяльності, що має превентивний (попереджувальний) характер, та охоплює сукупність постійно або систематично здійснюваних окремих публічних дій, спрямованих на юридичне закріплення безспірних цивільних прав і фактів (надання офіційної сили, вірогідності юридичним правам, фактам і документам), які виконуються органами нотаріату та квазінотаріату, з метою забезпечення захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які звернулися по вчинення нотаріальних дій та надання правової допомоги [1, с. 7].

Нотаріат та нотаріальна діяльність співвідносяться як правовий інститут та система правовідносин, що виникають у зв'язку із організацією нотаріату в державі, так і з безпосереднім вчиненням нотаріальних дій (нотаріальним процесом).

Правове регулювання нотаріальної діяльності та здійснення нотаріального процесу в Україні, як і в інших державах світу, здійснюється у визначеному правовому полі.

Правове регулювання нотаріальної діяльності зумовлене низкою чинників, зокрема:

- рівнем економічного розвитку суспільства,
- соціальною структурою суспільства,
- рівнем освіченості громадян;
- рівнем правової культури громадян,
- рівнем засобів та методів правового регулювання, які встановлені

певними державами на різних етапах їхнього розвитку.

Принципи права лежать в основі діяльності правової держава, всіх органів державної влади та є стержнем всієї системи права держави.

Існують різні підходи до визначенні принципів, серед яких, на нашу думку, виділяються наступні:

- керівна ідея;
- аксіома,
- основна ланка будь-якого поняття,
- постулат,
- першооснова,
- погляд на речі, у даному випадку на нотаріальну діяльність - з боку держави, в особі її керівних органів;
- внутрішнє переконання людини (конкретної чи можновладця) та інше.

Принципи права як основні вихідні засади, юридично закріплюють певні об'єктивні закономірності суспільного життя у кожній державі на певних етапах розвитку та змінюються як з пливом часу, так і з певними умовами (в

тому числі війнами).

Держава уповноважила нотаріусів на вчинення нотаріальних дій.

Тому звідси випливає їх вагоме значення для регулювання суспільних відносин та юридичної практики.

Під принципами нотаріального права, за звичай, розуміють:

- основні засади, на яких базується нотаріальне право кожної держави;
- встановлені державою норми щодо організації та здійснення нотаріальної діяльності певними визначеними нею суб'єктами;
- передбачені норми щодо правового регулювання нотаріального процесу по вчиненню нотаріальних дій нотаріальними органами держави, в тому числі нотаріусами.

Тому розглядаючи історію становлення принципів нотаріальної діяльності, та, зокрема, їх правового регулювання, слід звернутися до періоду становлення нотаріальної діяльності, як такої.

Як відомо початки зародження «певним чином» нотаріальної діяльності органами квазінотаріату спостерігаємо ще в Римській Імперії, а вже звідти нотаріальні традиції перейшли до Візантійської імперії.

Для дослідження зародження принципів нотаріальної діяльності важливе значення мають «Новела імператриці Ірини» (797–802), а також «Книга Епарха» [2].

Перший титул «Книги Епарха» під назвою «Про табуляріїв» був цілковито присвячений «цеху нотаріусів – табуляріїв» [3, с. 124].

При цьому варто вказати на те, що зміст титулу збігався за текстом із 115 Новелою Лева VI [4, с. 119–122].

Тобто, був першим відомим законодавчим актом, який регулював нотаріальну діяльність, що на думку певних вчених, та певною мірою першим Нотаріальним кодексом.

На нашу думку, Книга Епарха є підтвердженням значущості у Візантійській імперії табуляріїв («табулярій-символеограф»), а також їх ранньофеодальної корпоративності.

Розглядаючи це документ, приходимо до висновку про те, що було «вперше» передбачено наступні принципи нотаріальної діяльності:

- умови допуску до нотаріальної діяльності;
- здійснення публічних «нотаріальних» повноважень табуляріями - символеографами;
- виконання табуляріями - символеографами своїх обов'язків у певному робочому місці – на кафедрі (офісі);
- регулювання державою кількості діючих табуляріїв - символеографів у певному місті, тобто квотування;
- встановлення плати за вчинені дії, зокрема, за вчинені правочини, а також випадки звільнення від сплати певних категорій суб'єктів (доброчинна діяльність);
- обов'язкове членство табуляріїв - символеографів у колегіальному «нотаріальному» органі;

– визначено дисциплінарний режим нотаріусів, як зі сторони держави – єпарха, так і зі сторони керівника колегіального органу- прімікерія.

Вищенаведені принципи нотаріальної діяльності були, в певній мірі, запозичені у Французькому Законі про принципи організації нотаріату «Loi contenant organisation du Notariat» від 16 березня 1803 року.

Із аналізу норм вищевказаного законодавчого акту можна виділити, на нашу думку, наступні принципи нотаріальної діяльності французького нотаріату:

- умови допуску до нотаріальної діяльності;
- нотаріус стає наділеним публічною функцією щодо вчинення актів;
- вчинення нотаріусами лише безспірних актів, тобто нотаріальна діяльність відбувається тільки у сфері безспірної юрисдикції;
- нотаріальні акти за юридичною силою прирівнюються до рішень судів;
- обов'язкове членство нотаріусів у професійному нотаріальному об'єднанні;
- виконання нотаріусами свої обов'язки у певному нотаріальному окрузі;
- регулювання державою кількості діючих нотаріусів, тобто квотування нотаріальної діяльності;
- нотаріус не входив до когорти державних чиновників, а повинен виконував лише нотаріальні функції, тобто діяльність нотаріусів відбувалася незалежно;
- визначено відповідальність нотаріусів, як зі сторони держави (в тому числі судових органів), так і колегіального нотаріального органу.
- позиттєве виконання обов'язків нотаріусами.

Таким чином, принципи візантійського «нотаріату», в певній мірі, були рецепційовані французьким законодавцем, а останні в свою чергу стали основою сучасних фундаментальних принципів системи латинського нотаріату, які були затверджені Асамблеєю нотаріатів – членів Міжнародного союзу нотаріату у 2005 році.

Виходячи із вищенаведеного, приходимо до висновку, що генеза принципів нотаріальної діяльності бере свій початок у Візантійській імперії.

Список літератури

1. Долинська М. С. Нотаріальний процес : підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 652 с.
2. Византийская книга Эпарха. М.: Издательство восточной литературы, 1962. 296 с. URL: www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Byzanz/X/Eparch/text.htm.
- 3 Долинська М. С. До питання рецепції візантійських норм, як передумови зародження нотаріального законодавства України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 801. С. 121–124.
4. Медведев И. П. Очерки византийской дипломатики (частноправовой акт). Л.: Наука, 1988. 264 с.